

УДК 657.222

## КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Дмитренко А.В., Лебедик Г.В.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Досліджено основні базові положення бухгалтерського обліку спільної діяльності. Велику увагу приділено дослідженню сутності понять об'єкт і предмет як основних наукових категорій. Поглиблено вивчено поняття об'єкту та предмету бухгалтерського обліку спільної діяльності. В дослідженнях приділено увагу основним елементам методу бухгалтерського обліку спільної діяльності. Розглянуто основні функції бухгалтерського обліку спільної діяльності та запропоновано нову захисну функцію.

**Ключові слова:** облік, спільна діяльність, об'єкт, предмет, метод, функція.

**Постановка проблеми.** Перші письмові дані про господарський облік відносяться до XIV сторіччя. Облік виник у процесі матеріального виробництва на певній стадії розвитку людства, і господарська діяльність сприяла його поширенню. Із розвитком продуктивних сил і виробничих відносин у різних соціально-економічних формаціях облік адаптувався до вимог

суспільства і в результаті сформувався як складна економічна наука.

Бухгалтерський облік можна визначити як організований цілеспрямований процес одержання і передавання інформації про факти господарської діяльності. Мета цього процесу – надання інформації користувачам для прийняття оптимальних управлінських рішень. Отже, бухгал-

терський облік має як науковий (теоретичний), так і практичний (прикладний) бік.

Бухгалтерський облік відображає господарську діяльність підприємств, організацій і установ. Він охоплює всі засоби господарства, джерела їх формування, всі господарські процеси і результати діяльності. Історія розвитку бухгалтерського обліку показує, що він являє собою самостійну галузь наукових знань, яка має певні системоутворюючі ознаки і є частиною системи економічних наук.

Для будь-якої науки вагому частину в дослідженнях займають наукові категорії. На дослідження базових положень бухгалтерського обліку спільної діяльності (далі – СД) і спрямовуються дослідження.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженням основних базових положень бухгалтерського обліку займалася численна кількість вітчизняних вчених, а саме: Є.О. Аванкіна [2], М.Т. Білуха [3], Ф.Ф. Бутинець [5], С.В. Данилочкін [2], Н.Г. Данилочкіна [2], Н.М. Грабова [6; 7], В.Б. Кириленко [7], М.В. Кужельний [8], В.Г. Лінник [8], Н.Є. Привалова [9], Р.Л. Хом'як [4], В.Г. Швець [10] та багато інших фахівців з бухгалтерського обліку.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** На сьогодні науковці недостатньо звертають увагу на питання базових положень бухгалтерського обліку. Також заслуговують на увагу дослідження основних базових положень бухгалтерського обліку СД, на що і спрямовані дослідження.

**Мета статті.** Дослідити такі основні базові положення бухгалтерського обліку спільної діяльності, як предмет бухгалтерського обліку СД, об'єкт бухгалтерського обліку СД, метод бухгалтерського обліку СД, елементи методу бухгалтерського обліку СД та функції бухгалтерського обліку СД.

**Основний виклад матеріалу.** Бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про господарську діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. Бухгалтерський облік є локальним і включає всю технологію інформаційного процесу, яка охоплює процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємств, організацій і установ зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Бухгалтерський облік є важливою складовою економічної науки, забезпечуючи технологію отримання необхідної інформації про господарюючий суб'єкт СД.

З погляду теорії облік має зміст і форму. Зміст охоплює те загальне, що є за будь-якої організації обліку, зокрема вивчення предмета, методу, техніки, форм і організації бухгалтерського обліку (те, що становить зміст теорії бухгалтерського обліку). До форми належать особливості практичної реалізації методу бухгалтерського обліку в окремих галузях економіки, виходячи із специфіки їхньої діяльності.

Бухгалтерський облік є самостійною прикладною економічною наукою і певною галуззю практичної суспільної діяльності. Бухгалтерський об-

лік, як і будь-яка інша економічна наука, має свої предмет, об'єкти, суб'єкти і метод (методологію). Наукове дослідження бухгалтерського обліку – це процес цілеспрямованого вивчення об'єкта з використанням наукових методів.

Об'єкт – це те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника, а предмет – власне те, що вивчається і досліджується. Об'єкт і предмет як основні наукові категорії пов'язані між собою як ціле та його частина, множина і її одиниця, система і її елемент, поняття, явище та його властивість чи ознака тощо.

У вітчизняній економічній літературі трактування предмета бухгалтерського обліку різне. Таке розмаїття викликано тим, що господарську діяльність підприємства, його ресурси, факти, дії і події, що відбуваються в його межах, вивчають і досліджують представники різних наук, зокрема економісти, юристи, управлінці, статистики, фінансисти, але кожен з свого боку. Бухгалтерський облік і фахівці, які його здійснюють, забезпечують важливий процес отримання достовірних даних і складання звітності для потреб управління, що є, безперечно, і предметом цієї науки.

Для поглибленого вивчення об'єктів бухгалтерського обліку СД, якими є господарські засоби підприємств використовують групування господарських засобів за двома ознаками: за складом і розміщенням та за джерелами утворення (формування).

Об'єктом бухгалтерського обліку СД є факти, дії і події господарської діяльності, які характеризують стан та використання ресурсів, процеси придбання засобів виробництва продукції та її збуту, розрахункові відносини СП та підприємств, які здійснюють СД з юридичними та фізичними особами, фінансовий стан та результати СД. Об'єкти, що обліковуються суб'єктами господарювання СД, за економічним змістом та призначенням об'єднують в три групи: господарські засоби (майно); джерела господарських засобів; господарські процеси підприємств, що здійснюють СД.

Предмет бухгалтерського обліку у свою чергу також підрозділяється на три аналогічних розділи, кожний з яких містить у собі конкретні види майна. Так, бухгалтерський облік дає великий інформаційний матеріал для внутрішніх і зовнішніх користувачів. Отже, предметом бухгалтерського обліку є упорядкована і регламентована інформаційна система, що відображає сукупність майна по складу і розміщенню, зобов'язання (власні і позикові), господарські операції і результати діяльності організації в грошовому вираженні з метою виконання намічених планів (завдань).

Предметом бухгалтерського обліку СД є все те, що пов'язане з отриманням необхідної інформації про суб'єкт господарювання СД, його господарську діяльність та ресурси. Таке визначення предмета відповідає сутності бухгалтерського обліку, задеклароване і законодавчо закріплене та відображає технологічний процес інформаційного забезпечення, метою якого є надання користувачам правдивої інформації про фінансовий стан і результати СД підприємств, що здійснюють таку діяльність.

Предмет і об'єкти бухгалтерського обліку СД обмежуються рамками суб'єкта господарювання. Бухгалтерський облік є локальним процесом продукування інформації про об'єкти бухгалтер-

ського обліку, її використання в управлінні підприємством, котре здійснює СД.

Розуміння змісту предмета досягається через пізнання сутності його методу. Метод бухгалтерського обліку охоплює способи і прийоми, за допомогою яких вивчається предмет бухгалтерського обліку. Основними елементами методу бухгалтерського обліку є [7, с. 98]:

- документація;
- інвентаризація;
- рахунки;
- подвійний запис;
- оцінка;
- калькуляція;
- баланс;
- звітність.

Основою в обліковому процесі СД є документування господарських операцій. Методу спостереження відповідають прийоми документування та інвентаризації; вимірювання здійснюються шляхом оцінки і калькулювання; реєстрація та класифікація (поточне групування) проводяться на рахунках за допомогою подвійного запису; узагальнення інформації з метою складання звітності відбувається у бухгалтерському балансі та фінансовій звітності СП та підприємств, що здійснюють СД без створення юридичної особи.

Документування – це початок і основа облікового процесу, без якого бухгалтерський облік СД неможливий. Кожна господарська операція, яка фіксується за СД повинна бути підтверджена за допомогою документа, заповненого з дотриманням певних вимог, що надають йому юридичної сили.

Інвентаризація – метод підтвердження достовірності даних ведення бухгалтерського обліку за СД. Проводиться шляхом описування, підрахунку, виміру, зважування й оцінки всіх залишків засобів і коштів у натурі, виявлення фактичної наявності й стану залишків майна підприємств, у тому числі майна, яке використовується у СД і зіставлення їх з даними бухгалтерського обліку.

За допомогою оцінки натуральні й трудові вимірники (характеристики) господарських засобів суб'єктів господарювання СД перераховують у вартісні.

Суть методу калькулювання полягає в тому, що обґрунтовують, визначають і розподіляють витрати, які належать до того чи іншого об'єкта калькулювання (виробу, процесу, замовлення тощо), які мають місце на СП та оператора СД.

Бухгалтерські рахунки відображають стан та рух засобів, їх джерел і господарських процесів суб'єктів господарювання СД.

Подвійний запис є продуктом кругообігу господарських засобів, відображає подвійність господарських процесів на підприємствах, які здійснюються СД зі створенням та без створення юридичної особи.

Бухгалтерський баланс показує склад майна суб'єкта СД за видами (складом і використанням) і джерелами утворення на певну дату в узагальненому вартісному вимірнику. Бухгалтерський баланс є однією з основних форм бухгалтерської звітності. Містить дані для аналізу фінансового стану його активів та ліквідності СП та оператора СД.

Бухгалтерська звітність – це впорядкована система взаємопов'язаних економічних показни-

ків господарської СД підприємств зі створенням юридичної особи та без створення юридичної особи за звітний період.

Методичні прийоми бухгалтерського обліку взаємопов'язані, доповнюють один одного і в сукупності становлять одне ціле – метод бухгалтерського обліку.

Отже, вивчення того, як здійснюється бухгалтерський облік як процес послідовного отримання і використання інформації на підприємствах, що здійснюють СД для потреб управління, предмет, об'єкт, способи і прийоми його здійснення розкриває метод бухгалтерського обліку. Особливостями методу організації бухгалтерського обліку СД без створення юридичної особи щодо окремих його об'єктів повинні виявлятися у застосуванні різних методичних та технічних прийомів.

Оскільки кожна наука відрізняється своїм об'єктом і предметною стороною його вивчення, то й методи конкретних наук насамперед визначаються властивостями досліджуваних об'єктів і характером завдань їх дослідження. Сам комплекс теоретичних знань про об'єкт трансформується в опис прийомів пізнання цього об'єкта і в структурі науки вибудовуються самостійні блоки знання з різними функціями.

У системі управління бухгалтерський облік виконує ряд функцій, основними з яких є [2, с. 18-21]: контрольна; забезпечення схоронності власності; інформаційна; зворотного зв'язку; аналітична.

Бухгалтерський облік у загальному циклі управління підприємством (планування – облік – аналіз – регулювання) виконує такі функції: інформаційну; контрольну; оціночну; аналітичну.

Організація бухгалтерського обліку СД повинна надавати її учасникам можливість приймати ефективні управлінські рішення, здійснювати контроль за ефективним використанням активів СД, зовнішнім користувачам, здійснювати контрольні та аналітичні функції щодо результатів такої діяльності.

Інформаційна функція бухгалтерського обліку СД полягає в забезпеченні інформації про фінансовий стан і діяльність підприємств для потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Контрольна функція бухгалтерського обліку СД полягає в необхідності здійснення методами бухгалтерського обліку контролю збереження та ефективного використання ресурсів, виконання планових завдань, дотримання чинного законодавства й умов угод і контрактів, підписаних суб'єктами господарювання, які за мету мають здійснення СД.

Оціночна функція бухгалтерського обліку СД полягає у вимірі та оцінці ресурсів, визначенні вартості й собівартості виробленої продукції, розрахунку результату діяльності суб'єктів господарювання СД, їх рентабельності. Оцінка є результатом вимірювання й ідентифікації об'єктів обліку СД.

Аналітична функція бухгалтерського обліку СД полягає в здійсненні на основі первинних та зведених даних економічного аналізу наявності, стану і руху ресурсів та результатів підприємств, що здійснюють СД із широким застосуванням економіко-статистичних методів і моделювання.

До складу основних функцій бухгалтерського обліку СД, на нашу думку, доречно буде віднести

захисну функцію. Під захисною функцією бухгалтерського обліку СД розуміють забезпечення охорони майнових інтересів учасників такої діяльності. Захисною функцією бухгалтерського обліку СД є забезпечення повного збереження майна учасників СД через документування факторів господарського життя та встановлення матеріальної відповідальності за його витратами, знищенням або розкраданням.

Розрізняється дві складові захисної функції бухгалтерського обліку: попереджувальну (превентивну) та охоронну.

Превентивна функція направлена на побудову системи бухгалтерського обліку СД таким чином, щоб всі учасники СД, які здійснюють господарські операції за такою діяльністю були максимально прозорими.

Охоронна функція реалізується через систему наступного фінансового контролю. Вона повинна забезпечувати здатність системи бухгалтерського обліку СД відображати відхилення в господарській діяльності.

**Висновки і пропозиції.** Отже, якщо виходити із суті методу як прийому або способу пізнання (дослідження) явищ природи й суспільного життя, то на підставі зазначених принципів методом організації бухгалтерського обліку СД слід вважати сукупність методичних і технічних прийомів, які забезпечують раціональне функціонування всіх зазначених складників у системі управління підприємством. Особливості методу організації бухгалтерського обліку СД щодо окремих його об'єктів виявляються в застосуванні різних методичних та технічних прийомів.

### Список літератури:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV // [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
2. Аванкина Е. А., Данилочкин С. В., Данилочкина Н. Г. и др. Под ред. Данилочкиной Н. Г. Контроллинг как инструмент управления предприятием. – М., 2003. – С. 18-21.
3. Богомолов А. С. Античная философия / А. С. Богомолов. – М., 1985. – 232 с.
4. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посібник. За ред. Р. Л. Хом'яка, В. І. Лемішевського. – 7-ме вид., доп. і перероб. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект – Захід», 2008. – 1224 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей, В. М. Пархоменко; За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця; 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2011. – 544 с.
6. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посібник / Н. М. Грабова. – К.; А.С.К., 2005. – 266 с.
7. Грабова Н. Н., Кириленко В. Б. Бухгалтерский учёт и анализ коммерческой деятельности. – К., 2002. – С. 98.
8. Кужельний М. В. Теорія бухгалтерського обліку / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник: Підручник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
9. Привалова Н. Є. Методика та організація обліку і контролю спільної діяльності без створення юридичної особи; автореф. дис. ... канд. ек. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / Н. Є. Привалова: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2013. – 26 с.
10. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку / В. Г. Швець: підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 535 с.

**Дмитренко А.В., Лебедик Г.В.**

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

## КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БАЗОВИХ ПОЛОЖЕНІЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО УЧЕТА ОБЩОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

### Анотація

Исследованы основные базовые положения бухгалтерского учета совместной деятельности. Большое внимание уделено исследованию сущности понятий объект и предмет как основных научных категорий. Углубленно изучено понятие объекта и предмета бухгалтерского учета совместной деятельности. В исследованиях уделено внимание основным элементам метода бухгалтерского учета совместной деятельности. Рассмотрены основные функции бухгалтерского учета совместной деятельности и предложена новая защитную функцию.

**Ключевые слова:** учет, совместная деятельность, объект, предмет, метод, функция.

**Dmitrenko A.V., Lebedik G.V.**

Poltava National Technical University named after Yuri Kondratyuk

## CONCEPTUALIZATION BASE OF ACCOUNTING OF COMMON

### Summary

The basic underlying Accounting Pronouncements joint activities. Much attention is paid to study the nature of concepts as object and subject of major scientific categories. Studied the profound concept of the object and the subject of accounting work together. In studies paid attention to the main elements of the method of accounting of joint activities. The basic function of accounting of joint activities and proposed new protective.

**Keywords:** accounting, joint activity, object, object, method, function.